

Культурно-політичний часопис для українців
у Чеській Республіці

Kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice

Тематичний літературний номер

Tematické literární číslo

№ 4/2015, рік XXIII | č. 4/2015, ročník XXIII

www.ukrajinci.cz

пороги

Фото Патріка Борещього. «Швандово двадло» ставить «Гроші від Гітера» Радки Денемаркової.

«ВІЙНА» З «ОКСАМИТОМ»

«Вікно в Україну» для Оуржедніка,
Денемаркової, Рудіша, Шабаха...

Фото Йозефа Рауволфа. Ярослав Рудіш ставить «Кафку»

Бодай раз або двічі на рік за допомогою спеціального літературного випуску ми намагаємося ознайомити Вас із новинками, які пов'язують чеське та українське прекрасне письменство. Нині перед Вами – вже шосте таке число. Воно зійшлося у часі із двома цікавими подіями, які відбуваються навесні спочатку в українській, а потім й у чеській столицях – київським «Книжковим арсеналом» та празьким «Світом книги». В обох цих заходах частково беремо участь і ми – у Києві за допомогою «Чеського центру» відвідувачі мали змогу ознайомитися із минулим літературним випуском «Порогів», а у Празі на «Світі книги», куди після десятирічної перерви повертається українська література, буде представлений і цей випуск. Щира вдячність за участь у «Книжковому арсеналі» належить нашим дописувачам Олексію Севруку та Тетяні Окопній, які здійснюють великий внесок у взаємне ознайомлення чехів та українців зі своїми літературами.

Нині публікуємо переважно уривки з перекладів з чеської на українську, і маємо один дебют. Як відомо, Державну премію з літератури отримав Патрік Оуржеднік за всю дотеперішню творчість. І ось через півроку маємо переклад на українську його головної книги – «Європеана», дещо альтернативний, дуже схожий на типовий чесько-скептицистичний, погляд на історію Європи. Подібним у погляді на чеську Оксамитову революцію 1989 року є й «Національний проспект» Ярослава Рудіша. Про 70-ліття закінчення найкривавішої війни в історії людства нагадує Радка Денемаркова своїм романом із дещо провокаційною назвою «Гроші від Гітлера». Своєрідним є переклад одного з маловідомих оповідань Петра Шабаха. І, зрештою, згадуваний дебют – молодий студент україністики ФФ УК родом із Харкова надіслав нам свої оповідання, нариси та есе на різні теми. Його враження із Праги та від подорожей Європою нам видалися цікавими та вартими опублікування. Щойно цей номер «Порогів» вийде із друкарні, розпочнеться празький «Світ книги», де буде українська Національна експозиція, організаторам якої також належить наша щира подяка. Віримо, що на фестиваль навідається й чимало українців, як гостей Чехії, так і тих, хто у Празі й Чехії проживає тривалий час. Віримо, що українці й тут зможуть чехам продемонструвати, що вміють не лише будувати, прибирати, мігрувати чи тривожити затишок Європу «своїми революціями», а й мають свою милу й водночас гідну літературу, яка беззаперечно належить до сім'ї європейських культур. Віримо, що пройде не так багато часу, і чехи належно оцінять наш внесок й боротьбу не лише за власну державу й її територіальну цілісність, а й за самобутність власної культури, яка не бажає розчинюватися у пострадянсько-імперіальному так званому «русском міре».

Олекса Лівінський

Перші літературні «Пороги» в листопаді 2011 року зібрали розповіді про Meridian Czernowitz, переклад з чеської Мартіна «Магора» Їроуса, «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко у перекладі на чеську,

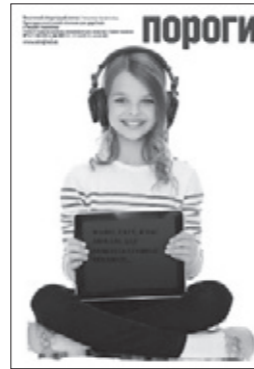
інтерв'ю із Сергієм Жаданом, Тараса Прохаська й «НепрОсті» у перекладі на чеську, Юрія Андруховича й «Московіаду» у перекладі на чеську, сучукрліт Іллі Стронговського й Леся Белея, рецензії, й дитяче: Ітка Мандрова «Про сумну троянду», «Про конвалію» в перекладі з чеської на українську. Перекладачами й авторами виступили: Олексій Севрук, Тарас Мурашко, Ріта Кіндлерова, Катерина Газукіна, Олександра Стелібська, Ольга Литвинюк, Мирослав Томек.

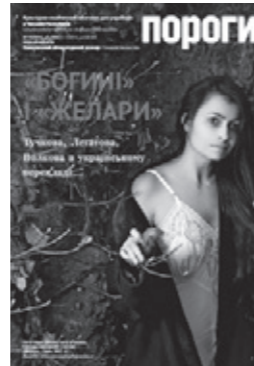
ознайомили з уривками українською з «Ми ще тут» Яна Балабана, з «Чехія, земля обіцяна» Петра Гулової та з «Камінь-гора-папір» Бари Грегорової, та з уривками чеською з «Депеш мод» Сергія Жадана, з «Воццек» Юрія Іздрика та з «Повернення до Грацу» Оксани Забужко, а також із віршами Григорія Семенчука, молодого поета з Хмельницького. Авторами та перекладачами були Олексій Севрук, Катерина Газукіна, Олександра Стелібська, Ганна Величко, Олекса Лівінський, Мирослав Томек, Петра Грицова, Ріта Кіндлерова.

В липні 2013 року вийшли треті літературні «Пороги». Вони вмістили переклади українською казки Яна Веріха «Ролер та чарівна Зденічка Перша» та уривку з роману «Лягавий» Петра Плацка, а також уривок із «Лексикону інтимних міст», у яких Юрій Андрухович подорожує до Іглави, Оломоуци та Праги. Знайомимо із поезією Миколи Шатилова, Миколи Істина та Олександра Гавроша. Перекладачками були Олена Плішко та Тетяна Окопна.

Листопад 2013 року приніс четвертий літературний випуск, і розповідь про празькі зустрічі з Танею Малярчук та Андрієм Любкою, ознайомив із віршами Петра Савицького чеською мовою та Андрія Любки в чеському перекладі, опублікував уривки з романів «Світван» та «Сповідь на перевалі духу» Мирослава Дочинця, уривок чеською та українською «Здичавіла королева» Богуміла Грабала та «Час дітей» Тані Малярчук зі збірки «Мама по скайпу». Авторами й передачами були Олексій Севрук, Тетяна Окопна і Ясна Скотакова.

У листопаді 2014 року вийшов п'ятий за ліком літературний випуск часопису. Розповіли ми про візит Ірени Карпи до Праги, про міф та реальність Івана Фірцака «Кротона», опублікували оригінальні та перекладені українською вірші Броніслави Волкової, також уривки із «Житковських богинь» Катерини Тучкової в українському перекладі й розмову з авторкою, також оригінальні та перекладені українською уривки із «Ганулі. Йозиної дружини» Квети Легатової, уривки з «Пробач, Марцело» Вікторії Андрусів й розповіли про чеський літературний рік. Авторами й перекладачами були Ростислав Хотин, Віктор Мельник, Ганна Величко, Ірина Славінська й Тетяна Окопна.

NATIONAL EXHIBITION «UKRAINIAN HOUSE»
НАЦІОНАЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ»

Ми – тут, у «Світі книги»

Є такий «Світ Книги», найбільший чеський книжковий ярмарок. Цей фестиваль щорічно збирає в Празі бібліофілів та книголюбів, літераторів та видавців, графіків та ілюстраторів, словом, людей, життя яких пов'язане з книжкою. Тут бувають так звані Національні стенди літератур різних народів. Інші держави мають свої культурні установи в Празі, і представляють свої літератури. Адаже у всьому світі встановлений тендітний консенсус про необхідність взаємного ознайомлення народів зі своїм красивим письменством та культурами в цілому. Література – це візитна картка, вітрина певної громади, тому окремі держави піклуються про свою культурну репрезентацію ззовні.

Вже буде двадцять чотири роки, як Україна здобула незалежність й існує як держава. Ця держава, утім, вважалася раніше передусім інфраструктурою забезпечення безперешкодного потоку корисних копалин зі сходу на захід, або ж, мовою деяких депутатів Європарламенту, буферною зоною. І, на жаль, це можна розуміти дослівно: в Україні зіштовхуються наднаціональні структури, типи цивілізацій, й треба ще докладати багато зусиль і довго чекати, коли Україна сформується як спільнота вільних і незалежних людей, які доглядають за (наприклад, культурними) потребами своїх членів. Кажучи конкретніше – немає ніякого суто українського культурного інституту, Українського центру, чи, скажімо, міжнародного Шевченківського інституту, який мав би свої представництва в ключових європейських і світових столицях. Українські державні структури ніколи особливо не підтримували українську літературу, а до живої модерної культури ставилися навіть підозріло. Тепер, крім того, можуть (ймовірно, обґрунтовано) виправдовуватися війною.

Тим не менше, існує українське громадянське суспільство, яке поступово кристалізується на краю євразійського степу протягом близько двох десятиліть, і виразніше проявило себе за останній рік-півтора. Це люди, які поєднують в собі такі цінності, як солідарність, альтруїзм, особиста ініціатива та відповідальність за свою громаду. Існує дуже сильний волонтерський рух, бажання допомагати, воля змінювати і, головне, усвідомлення, що, якщо певні речі не зробиш самостійно, то ніхто інший за тебе цього не зробить. Є також бажання допомогати, воля змінювати і, головне, усвідомлення, що, якщо певні речі не зробиш самостійно, то ніхто інший за тебе цього не зробить. Є також досить численна українська діаспора в різних країнах, у тому числі й у Чехії, яка в деякій мірі відображає процеси в українському суспільстві. У Чеській Республіці існують різні приватні і громадські неурядові ініціативи, які настільки їм дозволяють скромні можливості, фактично роками заміняють українську державу у підтримці і заохоченні української культури. У той же час вони вже довго розчаровані тим, що українці не мають щось на зразок Чеського центру в Києві або Болгарського культурного інституту (не кажучи про титанів на зразок Гете-інституту). Скажімо, Чеський Центр щороку бере участь у аналогічній київській виставці «Книжковий Арсенал», де презентує свіжі переклади книг з чеської на українську, влаштовує зустрічі із чеськими авторами, показує фільми тощо. Вже цього року вийшли чотири такі книжкові переклади, один із них – «Листи Ользі» Вацлава Гавела, у Києві представляв особисто Карел Шварценберг. А спецвипуск газети «Czech in» був доступний усім, і гості «Арсеналу» бачили бажання чехів знайти українців зі своєю культурою.

Це – фон виникнення українського стенду на виставці «Світ книги 2015». Експозиція, яка отримала назву «Український дім», є місцем, і в той час – по-

дією. Це простір, у створенні якого взяли участь чеські українці і україністи, дрібні підприємці, студенти та духовенство, індивідуальні активні члени діаспори та представники українських неурядових організацій. Ми хочемо, щоб ця подія стала місцем зустрічі, місцем такого необхідного діалогу між чеською та українською культурою. Ба більше: ми хочемо створити прецедент для майбутніх зустрічей на «Світі книги». Хочемо заснувати традицію «національної» української експозиції.

Що буде являти собою «Український дім»? Взяти участь у виставці пообіцяло кілька поліграфічних компаній й видавництв, зокрема харківське «Фоліо», «Кальварія» чи «Астролябія» зі Львова, а й, наприклад, Закарпатська обласна наукова бібліотека в Ужгороді. У співпраці з Чеською асоціацією українців планується проведення відкритої дискусії з українськими видавництвами про різні нюанси цієї діяльності в Україні. У суботу, 16 травня, відбудеться вечір української літератури в поєднанні з авторським читанням. Виступить ужгородська письменниця Вікторія Андрусів, поетка родом з Харкова Галина Бабак, яка навчається і працює в Празі. Хочемо ознайомити із книжковими перекладами з української, які вийшли у Чехії від 1989 року. Ініціатива української експозиції, яка цього року народилася завдяки зусиллям кількох ентузіастів буквально в останню мить, хоче заявити про присутність української літератури та книги на карті Європи. Ми, як і раніше, ростемо і розвиваємося, розширюємо межі того, що здається можливим і доцільним. Хто знає, може нашу програму протягом «Світу Книги» збагатити кількома сюрпризами. «Український дім» на «Світі книги» – тут, і ми з нетерпінням чекаємо вас.

Олексій Севрук

«Український дім» у Празі

РОЗМОВЛЯВ: Олексій СЕВРУК

До міжнародної книжкової виставки «Світ книги Прага – 2015» самотужки та на волонтерських засадах представники української діаспори в Чехії створили національну експозицію «Український дім». Ініціатор «Дому», член Організаційної Ради Юрій Ключівський розповідає про проект.

Пане Юрію, ідея створити українську експозицію на «Світі книги 2015» належить Вам. За яких обставин з'явилася така ідея? Після відвідання аналогічного книжкового форуму у Празі я не побачив жодної експозиції з українською книжкою. Жодної книжки країни, яка збиралась до Європи! І пообіцяв собі зробити все можливе, щоб національний павільйон «Україна» опинився серед експозицій європейських країн. Тоді, почувався сиротою. Зате, сьогодні, разом з однодумцями відчуваю себе європейцем! Правда, для цього знадобився цілий рік!

Чи можливе, на Вашу думку, виникнення в Україні структури, аналогічної до Чеського центру, Польського інституту, або Болгарського культурного інституту? Тобто установи, яка би на високому рівні опікувалася поширенням української культури у світі та допомагала знаходити державні/бюджетні кошти для такої справи?

Звичайно, що можливо. Скажу більше: Україна не менш талановита й багата на «письменницьку братію», ніж будь-яка інша європейська держава. Однак українці, за роки, коли «партія і народ» дбали про

комуністичне завтра, вкрай розлінились і переконані, що щастя кожного... у владних кабінетах Києва! Однак, приклад нашої самоорганізації (щодо формування учасників з України у цій виставці-ярмарку) та інших ініціатив «знизу», що мають місце по всій країні, говорить про те, що не за горами створення саме таких інституцій, як, наприклад, наша. А буде ідея – з'являться люди. Будуть активісти – піде й справа, під яку, однозначно, дадуть кошти!

Як виглядає програма Національної експозиції «Український дім» на «Світі книги – 2015»? Що із заходів програми можете порекомендувати відвідувачам?

Можемо звернути увагу на такі акції, як: зустріч-дискусія між українськими книговидавцями та Чеською асоціацією українців, урочисте підписання Угоди про співпрацю між Закарпатською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Ф. Потушняка та міською бібліотекою з Млади Болеслави, вечір-презентація «Правда українського слова», не кажучи вже про таких українських авторів, як Вікторія Андрусів, Юрій Андрухович, Мирослав Дочинець та інші...

Що особисто Ви порадили би до прочитання з української літератури? А що із чеської або світової?

Читати треба те, що зігріває душу, не дивлячись на авторство, а тим більше на національність чи громадянство автора, який до вподоби...

Плануєте продовжувати в розпочатій справі у довготерміновому горизонті?

Конкретних планів – нема. Адже, Організаційна Рада створювалась тільки для цієї виставки-ярмарку. Розумію, треба продовжити діяльність, бодай Національної експозиції «Український дім». Чому б, наприклад, не спробувати організувати участь української туристичної галузі у виставці GO & REGIONTUUR, яка щорічно проходить в м. Брно? Ба більше: відомо, що книжкові виставки щорічно проходять й у Польщі, Словаччині, Угорщині! Хто чи що нам завадить організувати аналогічну участь українських учасників у цих фестивалях читацького мистецтва, з метою презентувати українське слово, українську літеру, український дух?

ЄВРОПЕАНА

Коротка історія двадцятого століття

ТЕКСТ: Патрик ОУРЖЕДНІК
З чеської переклад Олексій СЕВРУК

Обкладинка українського видання «Європеани» 2015 року

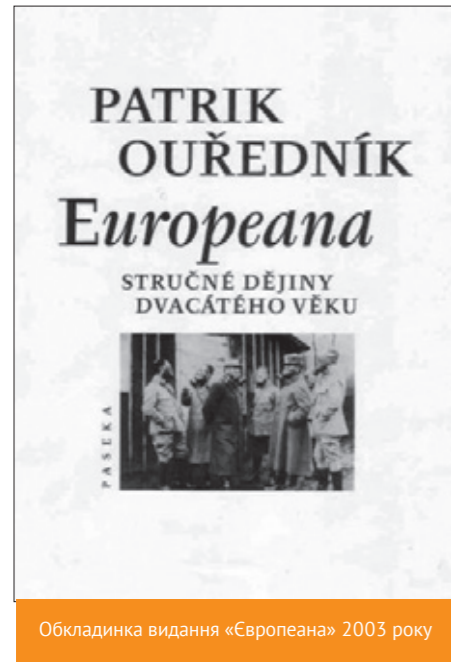
Деякі історики згодом скажуть, що двадцяте століття почалося лише 1914-го року, разом із війною, оскільки це була перша війна в історії, в якій взяла участь така велика кількість країн, і в якій стільки людей загинуло, в якій літали дирижаблі та аероплани, бомбардуючи тил, міста та мирне населення, а підводні човни топили кораблі, а гармати стріляли навісною стрільбою на відстань десять, а то й дванадцять кілометрів. А **німці винайшли газ**, а англійці – танк. А науковці винайшли ізотопи та загальну теорію відносності, за якою нічого метафізичного не було, все було тільки відносно. А коли сенегальські стрільки вперше побачили літак, то подумали, що це приручений птах, і один сенегальський вояка відрізав від мертвих коней шматки м'яса й кидав їх якомога далі від себе, щоб звести літак на манівці. А солдати носили зелені та маскувальні форми, тому що хотіли, аби їх не побачив ворог; це було тоді модерним, бо в попередніх війнах військові носили різнокольорові однострої, щоб бачити одне одного на великій відстані. У повітрі літали дирижаблі й аероплани, і коні їх страшенно лякали-

ся. А письменники й поети шукали спосіб, як все це найкраще виразити, й 1916-го року вигадали дадаїзм, бо навколишній світ їм здавався перевернутим догори ногами. А в Росії вигадали революцію. А солдати носили на шиї або на зап'ясті жетон зі своїм іменем та номером полку, аби можна було встановити особу й адресу, на яку треба надсилати телеграму зі співчуттями, та якщо солдату вбухом відірвало голову або руку, а жетон губився, військовий штаб оголошував, що це був невідомий воїн, і у більшості столиць таким воїнам встановлювався вічний вогонь, аби про них не забували, бо вогонь утримує пам'ять про щось давнє. Загалом загиблих французів було 2681 км, а загиблих англійців – 1547 км, а загиблих німців – 3010 км, при середній довжині трупа 172 см. А в цілому під час Першої світової загинуло 15 508 км вояків. А 1918-го року поширювався по всьому світу грип, який називали іспанським, або ж іспанкою, і вбив він понад 20 мільйонів людей. Паціфісти та антимілітаристи згодом заявляли, що ці люди були також жертвами війни, тому що солдати й мирне населення жили в по-

ганих гігієнічних умовах, та епідеміологи стверджували, що більше людей загинуло від грипу в тих країнах, де не було війни: на тихоокеанських островах, в Індії або в Сполучених штатах, а анархісти казали, що так і має бути, оскільки **світ загиває і прямує до цілковитого знищення**.

Проте інші історики стверджували, що двадцяте століття насправді розпочалося набагато раніше, що його розпочала промислова революція, яка порушила традиційний світ речей, і що у всьому винні локомотиви й пароплави. А ще інші казали, що двадцяте століття почалося тоді, коли виявилось, що люди походять від мавп, а деякі люди казали, що вони походять від мавп меншою мірою, ніж інші, тому що у своєму розвитку прогресували швидше за інших. Потім люди почали порівнювати мови і думати про те, чия мова найрозвиненіша і хто з них більше просунувся у **процесі розвитку цивілізації**.

Здебільшого вважалося, що найдалі за всіх просунулися французи, бо у Франції відбувалися різні цікаві речі, і французи

Обкладинка видання «Європеана» 2003 року

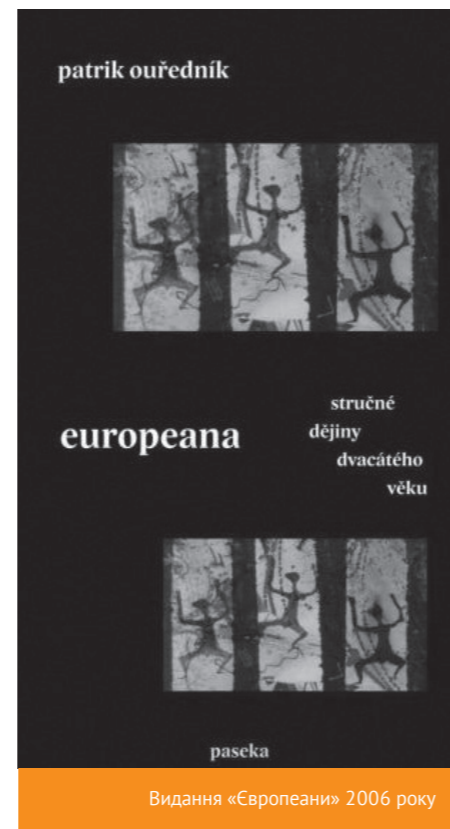
вміли вишукано спілкуватися, вживаючи кон'юнктиви та давноминулі кондиціонали, і зваблювали всміхалися до жінок, а жінки танцювали канкан, а художники вигадували імпресії, тобто образи. Проте німці вважали, що справжня цивілізація має бути простішою і наближенішою до народу, мовляв, що саме вони вигадали романтизм, і багато німецьких поетів писало про кохання, і саме в їхніх долинах та ярах клубочилася імла. Німці казали, що то вони є закономірними носіями європейської цивілізації, тому що вміють воювати і торгувати, а також влаштовувати дружні, ширі забави. Мовляв, французи зарозумілі, а англійці пихаті, а в слов'ян немає своєї справжньої мови, адже мова, то душа нації, а слов'янам ані нації, ані держави не треба, бо їм би це лише запаморочило голову. А слов'яни казали, що це неправда, що вони насправді мають мову, і що ця мова за всі мови найстаріша, і це можна легко довести. А німці обзивали французів ЧЕРВОЖЕРАМИ, а французи обзивали німців КАЧАНАМИ. А росіяни казали, що вся Європа в занепаді, і що католики разом із протестантами її повністю зіпсували, і пропонували вигнати турків із Царгороду, а потім приєднати Європу до Росії, аби таким чином зберегти віру.

У двадцятому столітті люди віддалилися від традиційної релігії, бо коли вони дізнались, що походять від мавп і що можуть подорожувати потягом, телефонувати й занурюватися під воду у підводному

човні, то почали віддалятися від релігії, все менше ходили в церкву, казали, що ніякого бога не існує, а релігія, мовляв, утримує людей у незнанні й темряві, а вони натомість – за позитивізм. **Позитивізм** – це була філософська доктрина, яка сповідувала, що людське світосприйняття й мислення є результатом природних та суспільних наук, і що правдою можна називати тільки те, що можна довести науково, а метафізика – то дурня. Позитивісти не вірили ні в якого бога, хоча спочатку деякі з них й казали, що, можливо, існує якась вища форма буття, що наука, мовляв, таке припускає, хоча цього і не можна перевірити. Але науковці казали, що життя – це результат збігу обставин, а **лад постав із хаосу**, і вони не вірили, що сотворіння світу відбулося шість тисяч років тому, як стверджувала християнська традиція. А астрофізики казали, що все тримається на кварках й атомах та газах, і що всесвіту від дванадцяти до п'ятнадцяти мільярдів років, і що він весь час збільшується, але не знали вони, чи він збільшуватиметься постійно, або, може, одного дня він почне зменшуватися, чи може, він просто вибухне. Віруючі люди натомість казали, що, можливо, людина й походить від мавпи, кварків і атомів, але це нічого не міняє, бо хтось же мав створити і мавпи, і кварки. І що, мовляв, річ не в тім, було всесвіт створено шість тисяч років тому чи він виник п'ятнадцять мільйонів років тому, оскільки важливим є те, що було перед цим, а науці цього, мовляв, досягнути – зась. Астрофізики казали, що перед цим не було нічого, а віруючі люди казали, що в Біблії саме так і написано. З часом позитивізм втратив свою привабливість, бо люди вже не знали, що їм робити з прогресом, підводними човнами і атомною бомбою, натомість почали замислюватися, а чи не звернутися їм до досягнення трансцендентного. А деякі науковці казали, що наукові дослідження в жодному разі не заперечують бога; і навіть, якщо наука не може подати незаперечний доказ божого існування або ж існування якоїсь вищої форми буття, вона може підготувати ґрунт для науково аргументованої відповіді на ці питання, тобто сенс життя і божа мисль є одним. А філософи розмірковували, чи міг би бог існувати хоча б віртуально, що би було оксиморном. **(Віртуальна дійсність)**

Наприкінці дев'ятнадцятого століття люди в містах не могли дочекатись початку нового століття, бо здавалося, що дев'ятнадцяте вказало шляхи, якими людство буде прямувати надалі. У майбутньому всі будуть телефонувати й подорожувати пароплавами, переміщуватися підземкою і їздитимуть рухомими

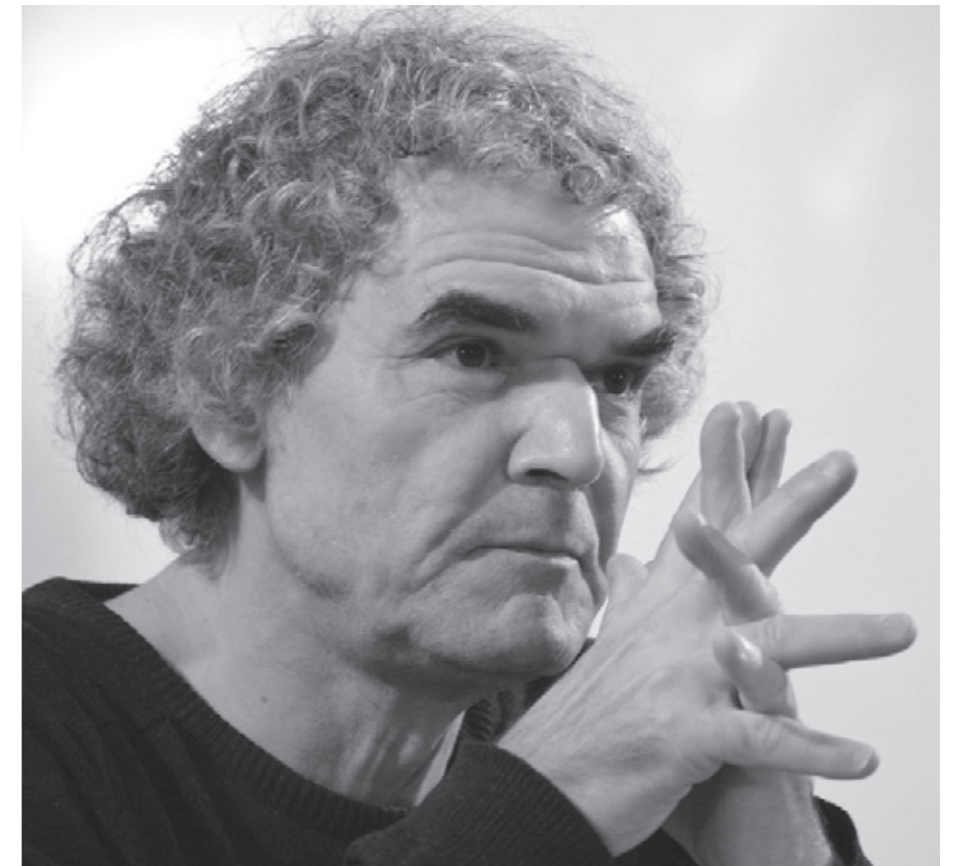
сходами з рухомими бильцями, і топитимуть якісним вугіллям, а купатися будуть, можливо, навіть раз на тиждень. А електромагнітний телеграф і бездротова телефонія перенесуть кризу простір людські думки та бажання зі швидкістю блискавиці, і допоможуть людській спільноті досягнути гармонії й жити у мирі та єдності. А 1900-го року великою подією стала Світова виставка в Парижі, що **на порозі нового століття** неначе оспівувала майбутні шляхи, якими прямуватиме людство; відвідувачі їздили рухомим тротуаром, захоплювались винаходами й дивувалися новим мистецьким напрямкам. І були переконані в тому, що двадцяте століття назавжди розпрощатиметься з бідністю й тяжкою роботою, і що можливості, які пропонує електричний струм, перевершують найбезглуздіші мрії. І що всі матимуть соціальне страхування і тиждень оплачуваної відпустки. І люди житимуть комфортно, гігієнічно й демократично, і що навіть жінки житимуть демократично та зможуть брати участь у виборах й обирати своїх політичних репрезентантів. І всі раділи від факту початку двадцятого століття й казали, що це новий шанс для людства, і що треба вчитися з помилок минулого. Жінки почали голосувати 1906-го року у Фінляндії, а 1913-го року – в Норвегії,

Видання «Європеани» 2006 року

а 1915-го року – у Данії, і так далі, і з часом вони хотіли навчатися і складати іспити на атестат зрілості, займатися політикою й наукою, а ще служити в армії, аби потім воювати за справедливий світ. Більшість чоловіків не зовсім погоджувалася з вимогами жінок, оскільки вони вважали, що жінки мають більший хист, головним чином, до сімейного життя й до дрібних домашніх робіт, а чоловіки, з іншого боку, мають більші здібності до організації суспільства й можуть мислити абстрактно, а також жити в колективі й дружньо, щиро забавлятися. А в деяких демократичних країнах було затверджено законом, що в парламенті має бути однакова кількість чоловіків і жінок, але деякі жінки казали, що це недемократично, тому що **жінки – це передусім людські істоти**. І що це несправедливо, щоб жінки тільки й робили, що народжували дітей, прали пелюшки та ін., і чекали, поки прийде чоловік з заробітною платнею. А деякі чоловіки казали, що вони б краще сиділи вдома й прали пелюшки та ін., аби не ходити на роботу, а в Швеції, де була сильна соціальна політика, багато чоловіків отримували гроші за те, що їхні жінки ходять на роботу. А за різними дослідженнями багато людей вважало найбільшою подією століття **винахід контрацепції**, тому що завдяки їй жінки могли злягатися, коли їм хтілося, і їм вже не треба було боятися, що вони завагітніють, і завдяки цьому стала можливою їхня сексуальна, а згодом також економічна свобода, тому що тепер вони могли освоїти різні важливі професії і вже не знепритомнювали, коли бачили мишу, бо припинили підкорятися маскулінним стереотипам про жінок. Соціологи стверджували, буцімто традиційна модель жінки в західному суспільстві була безповоротно подолана, бо жінки, які протягом цілих століть підкорялися законам природи, завдяки контрацепції тепер підкоряються контрактуральному закону. І що емансипація жінок, власне, є парадоксальним примусом до свободи, тому що жінки мають чим далі, тим більше відповідальності й обов'язків, і навіть те, що раніше можна було сприймати як великі соціальні здобутки й жіночі привілеї, заборона нічних змін і материнський декрет та ін., сьогодні жінки переживають як форму поневолення.

Перекладено за: **Ouředník Patrik. Europeana. Stručné dějiny dvacátého věku. Paseka, Praha. – 2006.**

Патрик Оуржеднік

Народився в 1957 році в Празі, з 1985 року живе у Франції. Пише прозу, поезію, займається лінгвістикою, літературознавством, перекладом, містифікаціями, експериментами, грою. У Празі вивчав акторську майстерність і театральну режисуру в Народній школі мистецтв. У Франції працював вчителем шахів та бібліотекарем; ініціював створення Вільного університету в Нуаляге, де читає лекції з 1995 року. Написав чотирнадцять книг, з яких варто відзначити зокрема, «Шмірбух чеської мови» (1988), «Або» (1992), «Про принца Чеканка» (1993), «Немає нічого нового під сонцем» (1994), «Рік 24» (1995), «Трактат про вдале пиття вина» (1995), «Тим паче» (1996), «У пошуках втраченої мови» (1997), «Європеана» (2001), «Будинок босого» (2004), «Вдалиї момент, 1855» (2006), «Ad acta» (2006), «Утоп – це той, хто зробив мене островом» (2010), «Сьогодні і післязавтра» (2012). Отримав минулого року Державну премію Чехії з літератури.

Експериментальний роман-есеї «Європеана» у сотні сторінок намагається окреслити все двадцяте століття. Історія минулого століття тут складається із суміші парадоксальних дефініцій, речень, стилістика яких імітує газетні заголовки до статей одноразового використання. Провокативна інтелектуальна проза є найбільш перекладним чеським текстом після 1989 року – роман вийшов у понад двадцятьох мовних версіях. Через п'ятнадцять років після свого написання виходить також українською мовою у «Видавництві Старого Лева».

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСПЕКТ

ТЕКСТ: Ярослав РУДІШ
Переклад з чеської: Тетяна ОКОПНА

Обкладинка книги «Національний проспект»

«17 листопада 1989 року чеські студенти зібралися на акцію вшанування пам'яті Яна Оплетала – студента чеського університету, що його застрелили німці на акції протесту в Празі в 1939 році. Спочатку планувалася просто хода на цвинтар до могили загиблого, але потім колона студентів вирішила повернутися в місто – провести ще невелике зібрання на центральній Вацлавській площі. На підході до центру Праги біля Національного театру на Національному проспекті колона демонстрантів зупинили ряди поліції. Приблизно 10 000 мітингувальників поліцейські взяли в оточення, перекривши їм всі шляхи до відступу. Студенти продовжували поводитися мирно й спокійно, багато хто посідав на бруківку й скандував різні гасла. Поліцейські почали закликати мітингувальників розходитися, але єдиний шлях до відступу був через коридори спецпризначенців з кийками в руках, які жорстоко й брутально били кожного. Таким чином вдалося розігнати демонстрацію, частину учасників заарештували. Прагою почала ширитися новина про брутальний розгін мирних демонстрантів та про смерть від рук поліції одного студента (на щастя, виявилось неправдою), що викликало хвилю обурення в населення. Так почалася Оксамитова революція, яка тривала до 29 грудня 1989 року і закінчилася падінням комуністичного режиму в Чехословаччині.

Ярославу Рудішеві вдалося познайомитися з одним із «червоних беретів» (чеський «беркут»), який брав участь у подіях на Національному проспекті, і на основі його розповідей чеський письменник написав повість.

3.

Усі знають мене як Вандама. Тому що я двісті разів відтискаюся від підлоги, як Вандам. А скільки разів відтискаєшся ти? Можеш мені не говорити, якщо не хочеш. А можеш і сказати. Тобі самому не зайве буде знати. Маєш бути підготовленим. Треба займатися. А їх краще не слухай. Слухайся самого себе. Власних інстинктів. Не мозку. Інстинктів. А тепер послухай мене. Тобі втирають, що в нас мир. Тобі втирають, що зараз війна йде на іншому боці планети й що це дуже далеко, що це зовсім інша планета, ніж та, де ти живеш.

Тобі втирають, що тобі пощастило, тобі не треба воювати, бо ти живеш в чеській западніні, де спокійно й мирно. І де війни відбуваються тільки в твоєму животі. Коли затрамбуєшся кнедлями з м'ясом і капустаю, у твоїх кишках починається справжній Сталінград. Тобі втирають, що ти маєш бути щасливим. Тобі втирають, що ти повинен це цінувати. Тобі втирають, що ти маєш віддати їм на виборах свій голос. Тобі втирають, що вони думають про тебе. Тобі втирають, що в тебе є права. Тобі втирають, що ти маєш взяти позику, іпотеку й кредит. Тобі втирають, що ти маєш купувати й купитися.

Тобі втирають, що ти маєш реготати й бути щасливим, безтурботним, уважним і ввічливим. Тобі втирають, що ти можеш забити на політиків, але хіба тільки це тобі й можна. Тобі втирають, що всі помиляються. Тобі втирають, що вони хочуть, як краще. Тобі втирають, що вони роблять все для тебе. Тобі втирають, що ти маєш бути щасливим. Тобі втирають, що борги все вирішать за тебе. Тобі втирають, що тільки коли ти заборгував, ти існуєш. Влазиш в борги й маєш майбутнє, тому що їх треба виплачувати. Нарешті знаходиш у цьому світі собі місце.

Тобі втирають, що якщо ти їх лишиш в спокої, вони теж тебе лишать у спокої. Тобі втирають, що найважливіші в світі проекти – це будівництва тунелів. Тобі втирають, що це свобода й демократія. Тобі втирають, що капіталізм дорівнює свободі плюс демократія. Тобі втирають, що нічого кращого, ніж це, немає. А якщо кажеш, що є, тебе відразу ж запишуть в комуністи чи нацики. Тобі втирають, що якщо десь і настане фінансова жопа, корабель вирівняється, дїрка заткнеться, гроші завжди можна додрукувати, тож зберігай спокій. Усе буде добре. Тобі втирають, що ти маєш бути задоволеним.

Але я знаю, як це. Мене життя вже навчило. Я знаю, що політика – це лише гра з тінями на фоні, які тримають політиків у міцних руках і мають номерні знаки 1111 чи 6666 або 1010. Ці чарівні числа, а не політики всюди й усе вирішують. Я знаю, що війна – є. Що всі ми несемо в собі війну ще від створення світу, тому історія людства – це історія війн і битв і здобувань. Точно так як і життя з жінками. Але це вже інша історія. Я тільки хочу сказати, що я знаю, що в нас всередині марширують майбутні солдати і пишняться майбутні воєначальники, тому що мир – це всього лиш ілюзія, бо ми постійно в стані війни. У передчутті війни.

У перерві між війнами. Адже мир ще ніколи не протримався довго, я знаю, бо цікавлюся історією, війнами й воєначальниками. Завжди хтось хотітиме когось перемолотити.

Ми завжди даємо себе перемолотити. Так, можливо це єдиний спосіб вижити тут. Але можливо що й ні. Мир – це тільки перерва між війнами. Моя бабуся завжди казала: Їж, гарно їж, синку, тому що ніколи буде війна, то поки товстий схудне – худий здохне. І правду казала. Моя бабуся завжди говорила й це: Мир – це всього лише перерва між війнами. Тому маєш бути готовим. Маєш бути сильним. Маєш тренуватися. Хто не буде готовий, погано скінчить.

••••
9
.... Усе завжди починається безневинно. Завжди починається з невеликої чеської війни. Наприклад, краща гірчиця звичайна чи баварська. І чи краще пиво будвар чи пльзеньське. А в футболі «Спарта» чи

«Славія». Чи треба було нам у 1938 році захищатися. А потім пішло-поїхало. 1111. 6666. 1010. І тоді Морожений каже: «Старий, Вандам, а ти ж у нас на Національному нормально так повоював.» І якби це був не Морожений, а хтось інший – уже б давно цілував землю. І Морожений каже: «Ти ж і не думав, що це вилетіть у таку жопу, правда?» А потім хтось інший запитав: «Так, почекай, що за Національний?» А Морожений відповів: «Так Вандам же все почав.»

А той другий перепитає: «Так де це?» А Морожений відповів: «Ну внизу, в місті, на Національному проспекті. Тоді в листопаді.» А другий розреготався: «Тю, так там же всі були, не? Ми все й почали.» А Морожений каже: «Усі можливо й були, а от Вандам був точно. Вандам все почав.» І цей інший, якого я ніколи до цього не бачив, каже: «А що, власне, сталося?» І тоді я вже не можу стриматися, у мене знову починає тремтіти рука, знову калатає серце, я знову відчуваю, як це все накопичується в мені, як хоче пробитися назовні, як знову пересмикує всім тілом. Але потім вдається нормалізувати дихання. І я кажу: «Сука, заспокойтеся, я більше не хочу до цього повертатися, ясно. Що було – загуло. Зараз – це зараз. Я більше не хочу нічого говорити. Луцько, включи там нам щось, добре?»

І Луцька нам щось вмикає. Кантрі. А я кажу: «Бляха, Луцько, постав нам щось інше. Щось живіше.» І Луцька вмикає телевизор, де саме говорить інженер-професор-президент. Мужики завтикують на нього, цигарки в роті, нічого не говорять, тоді Луцька вмикає телевизор і знову вмикає радіо.

Рок. І я кажу: «Мені ще одне пиво.» Луцька приносить мені пиво й усміхається. І я їй теж усміхаюся. Хтось каже: «Луцька точно все може. Сто пудово ковтає.» А я кажу йому: «Заткнися.» А цей інший каже: «Я тільки хочу сказати, що молодші дівчата не ковтають.» А я йому кажу: «Відчепися від Луцьки, ясно?» І він каже: «Ясно.» А Морожений каже: «Вандам – національний герой.» А я кажу: «Морожений, голубчику, я люблю тебе, звичайно, але закрий рот, а?» А цей другий хоче почути мою історію.

Але я кажу: «Це особисте.» Я дивлюся на Луцьку, вона дивиться на мене й усміхається, проте в очах їй стоять якісь знаки питання. А я пояснюю собі це так, що може бути, що ми нарешті одне на одного накинемося, увіп'ємося одне одному в шию. Їй потрібен мужик. Я це відчуваю. А мені потрібна баба. І вона це теж відчуває. А потім я кажу: «Я правда не хочу розповідати. Якось іншим разом.» А Луцька принесла нові чарки й каже: «За все хороше.» А другий каже: «За свободу.» А Морожений каже: «Точно, за листопадову свободу.» А хтось інший каже: «За листопадову революцію.» І ми чокаємося. А Морожений каже: «Так, ти правий, на Національному ми всі були.» А хтось інший каже: «Ясно, всі там були.» А хтось ще каже: «А що ми там тоді скандували...» Морожений відповів: «Ми з голими руками.» І хтось ще каже: «Ми з голими руками.» І хтось ще каже: «Тільки народ.» І Морожений каже: «Тільки народ.» І всі встануть і почнуть кричати: Тільки народ! Тільки народ!! Тільки народ!!! А потім хтось кине зігу. А хтось інший каже: «Чувак, тільки не це, з цими штучками йди в жопу, ясно?» А я кажу: «Старий, так це ж чеський гумор, не згоден? Усі в світі люблять чеське пиво й чеський гумор. Ми були жертвами нацистів і москалів, тепер нам можна з цього сміятися. Нам з усього на світі можна сміятися. Ми завжди були жертвами. Так що не випендрюйся, це старе римське привітання. Не нацистське. Римське! Оце шуточки, да? Я римлянин. Я не нацик. Тоді чому я не можу в Європі вітатися по-римлянськи? Уся Європа побудована на римських основах. Я – європеець. Ви ні?» І Морожений каже: «Ну та ясно, що ми всі європейці.» І тут починають зігувати всі. Тільки народ! Європа! Ми всі – європейці! Тільки народ! Ми проти чорних. Ми проти гастарбайтерів. Ми проти безробітних. Ми проти бездомних. Ми проти циган. Ми проти попрошайок. Ми проти панків. Ми проти мафії. Ми проти голубих.

Ми проти папків.
 Ми проти 1111.
 Ми проти чорномазих.
 Ми проти славистів.
 Ми проти 6666.
 Ми проти спартанців.
 Ми проти папків усіх папків.
 Ми проти свиней при владі.
 Ми проти 1010.
 Ми проти свиней.
 Ми проти всіх, хто сцить.

 Проти. Проти. Проти.
 Тільки народ.
 Ми проти всіх баб, які не хочуть з нами трахатися.
 Ми проти всіх баб, які не ковтають.
 Ми проти всіх баб.
 Ми проти всіх.
 І всі шкіряться.
 Ясно, головне, що смішно.
 Чехія – чехам.
 Моравія – мораванам.
 Чеський гумор.
 Та ми б же нікому.
 Зі всякого лайна складається світ.
 Та в один момент мене це все конкретно дістає і я кажу: «Так, досить. Чи ви хочете нарватися?»
 Але я знаю, що Морожений не хоче нариватися, що він друг і хороший чувак. Що він дуже добре знає, де я був, коли була Оксамитова революція, тому що я справді стояв на Національному проспекті. Я там бився. Я був на самій передовій. Я наніс перший удар. Після мене все почалося.
 Комось треба було це зробити.
 Ні, я не вважаю це своєю заслугою.
 Я не хочу ніяких тупих винагород.
 Я тільки хочу сказати, що на початку завжди може бути тільки один. Один-однісінький. І що цим одним-однісіньким тоді був я.

 12.
 Тобі втирають, що тобі нічого боятися.
 Тобі втирають, що немає ніякої кризи.
 Тобі втирають, що світ вибирався і з багато гірших ситуацій.
 Тобі втирають, що нічого не рушиться.
 Тобі втирають, що так триватиме вічно, що нічого не розпадеться.
 Тобі втирають, що все буде добре.
 Тобі втирають, що тримають все під контролем. Тільки сьогодні треба відправити трохи грошей звідси туди, а завтра – звідти сюди. А післязавтра звідти сюди, а потім звідти ще кудись.
 Тобі втирають, що всі ми в Європі хочемо добра, що всі ми тягнемо канат в один бік.
 Тобі втирають, що ми теж повинні тягти цей канат.
 Це називається солідарністю.
 Замість «Тільки народ» – «Тільки Європа».
 Тобі втирають, що вони знають, що роблять.

Тобі втирають, що вони відповідалні.
 Тобі втирають, що за це завжди хтось заплатить.
 Проте я знаю, як там все робиться.
 Я знаю, що відбувається.
 Я відчуваю, як світові підкошуються ноги.
 Як він втомився.
 Як все тане, ніби айсберг.
 Як горить, ніби ліси Амазонки.
 Як наїжачується.
 Як уже готуються нові битви.
 Тому тренуйся.
 Працюй.
 Тільки так зможеш вижити.
 Мир – це всього лише перерва між війнами.
 Тренуйся.
 Ти повинен тренуватися.
 Пообіцяй мені.
 Пообіцяй мені, суко!
 Не тридцять віджимань, а тридцять три! Ти повинен бути сильним.
 Ти повинен вірити собі. Включи тіло в трісту систему, тому що всього хорошого в світі завжди три.
 Третє пиво – найсмачніше. Третя жінка – найкраща. Роки життя між тридцять і сорок – найдоржчі, тому що ти вже не молодий і не дурний, проте ще не старий і не мудрий і без болячок і не слизкий – а це те, що жінкам ніколи не буде подобатися. А також у тебе все ще стоїть, а це те, що жінка завжди оцінить. І ти все ще можеш когось відлупцювати, але якщо отримаєш сам, не накладеш в штани.
 Найважливіше – це зосередженість. І переконання. Ти повинен вступати в бій як переможець, як военачальник. Рішучість – це половина успіху.
 Тобі не здається, що якраз цього й не вистачає тим, хто зараз нами керує? Цієї рішучості?
 Замість цього вони втирають тобі всяке бла-бла-бла.
 А більше нічого вигадати не здатні.
 Максимум – якщо немає грошей, вони надруковують нові. Вони роблять те саме, що й я, і більше нічого. Я теж просто перефарбовую стару облуплену фарбу новою.
 Тобі втирають, що ти маєш зберігати спокій.
 Тобі втирають, що маєш бути хорошим.
 Тобі втирають, що ти повинен бути солідарним, терплячим і демократичним.
 Але я кажу: Дії. Це хоче дії.
 Мені здається, нам треба добряче навчити політиків життю.
 Гарненько їх здивувати. Почати першими.
 Цайк.
 Цайк.
 І немає проблеми.
 Але інколи можеш випробувати й іншу тактику. Тобто вибрати іншу тактику. Ти можеш вичікувати. Як чехи в Першу світову.
 Це було розумне рішення. Ми воювали і за

Австрію і в легіонах проти Австрії. Хтось із них таки повинен був виграти і підставити своє чоло для поцілунку й перемоги.
 Цайк.
 Чех переміг чеха.
 Цайк.
 Не вперше, не востаннє.
 Чехи – розумні.
 Я не кажу, що вони сцикуни, я кажу розумні. І так весь час одне й теж. Ми розполовинені. Ми європейці. Ми антиєвропейці. Ми роздратовані. Ми шкіримося. Ми не ходимо в церкву. Але віримо, що подарунки на Різдво приносять Ісусик. Ми завжди трохи напів. Ми завжди можемо або перемогти, або здати назад. Ми мисливці на очікування, чим все закінчиться. А якось-то закінчиться завжди. І в цей момент потрібно бути якнайшвидше на правильному боці.
 Але це вже інша історія.

 18

 З мене цібенить фарба.
 З мене цібенить кров.
 Один з поліцаїв нарешті припиняє мене лупцювати. Ні, йому це все ще в кайф, але це падло більше не може, тому що мало тренується, робить мало відтискань і ні чорта не може витримати. Задихався, питає мене: «Що ти все триндиш про якийсь ліс? Що ти мелеш про усяких римлян і германців?»
 А я кажу: «Тевтобурзький ліс.»
 А другий, так само задиханий, тому що його фізична форма давно в сраці, говорить: «Тобі все ще мало?»
 А я кажу: «Менту ніколи не буває багато.»
 А він кажу: «Ти що там балакаєш, сука?»
 А я кажу: «Я теж поліцейський. Такий само мент як і ви.»
 А він кажу: «Що?»
 А я кажу: «Я був колись мусором. Вам щось говорить «Національний проспект»? Я був там внизу в місті на цьому грьобаному Національному проспекті. Я все почав. Я завадав першого удару.»
 А перший поліцейський: «Чеський гумор?»
 А другий поліцейський: «Вирішив нас на.. батя?»
 А я кажу: «Я б дуже хотів зараз тут тебе в лісі пере..бати, погань така, нічого більше я зараз не хочу. Але це правда. Ви ж бачили відео? Як біжить один мент і двічі лупить по камері. Це був я. Це я – той, хто влупив по камері. Я там був. Я все почав. Я був першим, хто наніс удар. А першим може бути тільки один. Ти був коли-небудь першим, дибіле?»
 А він кажу: «Я не знаю, про що ти.»
 І ще раз мене з носака.
 А я кажу: «Усі бачили це відео. Його щороку в листопаді крутять по теліку. Ти був коли-небудь на телебаченні?»

І другий кажу: «Чому ти тоді не поліцейський, якщо ти поліцейський?»
 А я й кажу: «Ну так бо, мабуть, мене вигнали, не? Тебе теж виженуть, якщо я виживу, тварюко. Сядеш в тюрюгу.»
 Поліцейські обмінюються короткими поглядами. Перший знову мене з носака.
 А другий говорить: «А чому тебе вигнали?»
 Я кажу: «Пару разів когось віддубасив. Як ви зараз. Кржавий спорт. Ви бачили фільм з Вандамом? Стара добра ручна робота. Його нам завжди показували перед тим, як посылати на діло. І тоді теж, у клубі по відіку, його мій брат озвучував, віхаєс класика, пам'ятаєте, ні?»
 Але вони не пам'ятають.
 Тоді я кажу їм: «Я теж возив їх сюди в ліс. Теж любив в цій мирній тиші на самоті вчити життю. Тут увечері нічого не чути. Усі бояться. Що тут могили. Але тут правда могили, розумієш?»
 Перший запитує: «То ти там був, так?»
 А я кажу: «Ти б відлупцював рідного брата?»
 А він кажу: «У мене немає брата.»
 Я його запитую: «А якби був, ти б відлупцював його, якби отримав наказ?»
 А він кажу: «Не знаю.»
 А я йому кажу: «А я свого брата відлупцював. Він був по інший бік. Я не винен, сука!
 Я мусив. Це був перший удар. Штовханина, як зазвичай б'ються брати. Але він мене в касці й за щитом не впізнав.»
 Поліцейські дивляться на мене й я бачу, як наді мною розстібаються штани. Чую водопади. У голові гуде, з носу тече, тече з рота, болять ребра. Час стрибає туди й знову назад. Усе навколо хилиться, і хитається, і поточується, і хилиться, і я бачу як поліцейських стає один, а потім знову двоє. І потім я бачу, як по лісу блукає моя мама, як проходить повз з повними сумками з магазину, у яких тягне тридцять бройлерів. Знову якісь знижки.
 Я кричу їй.
 Мамо!
 Мамо!!
 Мамо!!!
 Та тільки вона не чує. Іде далі.
 А потім я бачу, як з темряви виходить мій батько. На ньому спортивні штани й майка, у руці він тримає пляшку горілки «Мисливська». Чехословацький віскарь. Точно як і тоді, коли він скочив за перила в моторшну мирну тишу. Він підходить до мене з мотузкою для білизни на шиї. Як тоді, коли ми з мамою знайшли його. Підходить до мене й міцно затагує петлю навколо шиї й я не можу дихати.
 І батько кажу: «Малий... Малий... Малий...»
 І раптом зливається воєдино з поліцейськими й все повторює: «Малий... Малий... Малий... Яким я тобі казав маєш бути.»
 Я кажу: «Сильним.»

Він кажу: «Хорошим маєш бути. Хорошим і прямим. Прямим хлопцем маєш бути.»
 Я кажу, так я ж хороший, я ж сильний і хороший, я ж завжди хотів бути хорошим і прямим, і коли я вступав на службу в поліцію, я теж хотів бути хорошим. І мама цьому так раділа, пишалася мною і говорила, що покійний тато теж би радів, що з мене врешті будуть люди. Тільки брат не радів. А мама нарешті могла спокійно зітхнути.
 Але це вже інша історія.
 А поки йде дощ і я витримую удари.
 Мене лупцюють поліцейські, лупцює мій батько, лупцює ця країна, яку я тоді на Наці-

ональному вважаю врятував і вдихнув у неї нове життя. Цього в мене ніхто не забере.
 Я був першим. Взагалі-то все одно, по який бік барикад ти стоїш, головне, що ти за нею стоїш і борешся.
 Після битви завжди приходиться щось нове.
 І раптом я бачу свого сина.
 Я бачу тебе. І тобі я зараз все це розповідаю.
 Малий...
 Малий...
 Малий...
 Пообіцяй мені, що...
 Пообіцяй мені...

Ярослав Рудіш

Ярослав Рудіш (8 червня 1972 року, Турнов, Чехія) – чеський письменник, драматург та сценарист. Виріс в Ломніце-над-Попелкою. Навчався в середній школі в Турнові, після чого закінчив педагогічний факультет Технічного університету міста Ліберець (спеціалізація: німецька, історія). Навчався у Празі та Цюриху. У 2001–2002 проживав у Берліні. Його дебютний роман – «рок-історії з берлінського метро» – «Небо під Берліном» (2002) отримав премію Ортена – найпрестижнішу літературну премію Чехії, коли йому ще не було і 30-ти. Книгу переклали німецькою, польською, сербською, болгарською та білоруською мовами. Великою популярністю користується комікс-трилогія Alois Nebel (2003–2005), створена разом з художником Яромиром-99, в якій розповідається про буденне життя диспетчерів-залізничників, які працюють на маленькій прикордонній станції. У 2011 за мотивами коміксів «Алоїс Небел» було створено фільм в техніці ротоскопіювання, який вперше показали на Венеціанському кінофестивалі. У 2012 році він виграв Європейську фільмову премію як кращий анімаційний фільм. В 2006 році Рудіш видав свій другий роман Grandhotel, за яким написано сценарій одноіменного фільму (2006) режисера Девіда Ондричека, представлено на кінофестивалі «Берлінале». Живе і працює між Ломніце-над-Попелкою, Прагою та Ляйпцигом, час від часу виступає з панк-рок групами U-Bahn та The Bombers. Видав такі відомі книжки, як «Білий потік», «Головний вокзал» та ін. Його «Останні дні панку в Гельсінкі» вийшов і українською мовою у 2010 році у видавництві «Темпора» (переклад Тетяни Окопної).

А чоловік з-під газетки й каже: «А чи ж ні? Боронився...». Бодай би поспівчував, що маємо вдома якогось відродка: з усього насміхає, свавольє, а тепер – полюбуйтеся на нього – ще й борониться. Давно те було...

Поклав собі увійти по пояс і ступити скількись кроків устрінь води. Скількись! Не більше, бо далі глибока. Набереш в гумований комбінезон – важитимеш мало не тонну. Упевнився, що стоїть лівою ногою на кам'янистому дні, розмахнувся... Блешня лягла якраз там, де мала ходити його шука.

Уклонула аж так зненацька, аж так рвучко, що він поточився і шубовснув з головою. Потопає, та вудлища з рук не випустив. Воно його, зрештою, і врятувало: зіперся, виборсався. От і важив мало не тонну, от і стояв – ні зігнути, ні розігнути. Відчував лишень, як прошиває його холодом до кісток та як скидається на кінчику волосіні рибина.

Полила качку витопленим з неї салом, пустила воду у лазничці: заманулося полежати у ванні з піночкою. Час мала, а тож підсунула крісло ближче до телевізора (подивлюся хвилинку), під ноги взяла стільчика – не так набрякатимуть.

Нараз не відав, з чим має воювати: із шукою чи з водою? Переміг таки мисливець. Стояв над плесом і тремтливими руками підтягав сантиметр по сантиметру рибу, яка несамовито опиралася. «А йди, а йди-но сюди, хорошучко, – цідив кризь зуби, – і поволі накручував корбою барабанчика.

Не могла збагнути, як воно таке сталося. Мало коли засинала перед телевізором, а на великий час – та ніколи! Підхопила з крісла і правцем її поставило. Куди перше – в кухню, з якої жбухав чад, чи величезною калюжею до лазнички? Не здавала собі справи, чому – мати, через те, що вогню боялася дужче – насамперед розчинила нароспаш кухонне вікно і вимкнула духовку. Хлюпаючи та сковзаючи заспішила до лазнички, перекрыла воду. Аж тоді заплакала. Кілька сльозинок не могло вже завдати більшої шкоди. «Якби ж то не сама та сама...».

Качка скидалася на страховище. Не так обгоріла, як зменшилася. Начисто зіглася. Мов стисли її у велетенській долоні. Отакими уявляла поморщені голови безщасників, читавши за тих, що полювали на черепа. Штриконула виделкою, виделка мало що не задзвеніла. Легко, одноруч, вийняла качку із жаровні та й загатила нею по дубовій дощечці, що лежала на кухонному столі. Як каменюкою... Кинулася сюди-туди по шухлядах і розшукала здорового сікача. «Я тобі покажу, поганко! – гукнула й лютиєм ударом переполовила качку. Потім безвладно впала у крісло. Кубометри води, які повизбирувала шматою, далися взнаки.

Узяв до тями, що бою того не виграє, але і в думці не мав здаватися. Принаймні ниньки, коли поволі-поволенки наближав рибу до себе. Усвідомлював, що на берег не витягне, що швидше чи пізніше все'дно пустить з рук, та мав надію, що бодай погляне на неї.

«Коли ти така розумаха, то попоходиш пообіч мене, а там і вилізеш назовні, – мугикав й пильно стежив волосінь. – Та ти не така вже й розумна, якщо дозволила себе вловити старому лубю». – доточив подумки і докладав зусиль, щоб посунутися до берега. Здалося, що посунувся, і се підняло його на дусі. Узявся за корбу, крутонув барабанчика. Кінчика вудлища не бачив, той пішов під воду, але волосінь раз у раз провисала, опір слабнув. Похопив, що риба знесиліла. Так само, як він.

Аж ось він її угледів. Шуганула вгору, гадючилась, як вугор, і враз охляла, смиренно виставивши з води широке рило. Мляво виграла тілом і що-якийсь-час скидалася. Ще й досі тримав її на нап'ятій волосіні. Задивився. Запевне була найбільша з усіх тих, що колись уполовав, та він тим не тішився. Бій скінчився, й треба було подбати за шуку. Вільною рукою заліз у пашу й відітхнув: гачок сидів як має бути – у самісіньким куточку. Підрізай – і вона твоя! Знагла зашпортався й пустив вудило. Шука залякла, а за мить зникла в глибині. З нею і вудлище. Тепер тільки й клопоту мав – видістатися на берег. А як видіставсь, сонце підбилося вже височенько. Скинув комбінезона, поскидав одежину – хай протряхне, аж поплентає на станцію. Сидів допівголий, видивлявся на плесо.

«Ото ви мені, миленькі, пополасуєте, – сичала, коли повелося їй сікачем

розрубати звуглену качку на чотири кусні. – Ото я полюбуюся, як ви ласуватимете...».

Коли се задеренчав телефон.

«Провідник, той на глузи візьме... А якщо котрийсь знайомий перестріне... Як пояснюватиму, що вертаю з риб, а вудлища катма?». Заболіло його, що побоюється не так жінчиних докорів, як насмішок провідника, який всоте торочитиме своє «ні пера-ні хера». Та ніхто й нічого в нього не випитував. Звітуватиме у хаті. Докине перцю у свою притичину, стара, дивись, перечується та пожаліє. Може, скаже: «Грець з ним, з вудлищем! Найголовніше, сам живий-здоровий!». Діти напевне пожаліють. Ага-а, вони, власне, сьогодні загосять. Набавив ходи.

– Задзвонили. Не приїдуть! – привітала його відчужено.

– Як то так? Обіцяли ж бо, – вимовив спантеличено, і серце йому підказало, що се ще не все. – Як то так? – і випручався з вологих холош.

– Утки б мені знати?! – визвірилася. – Не діти, а гадова свинота. Ось воно твоє... тво-о-оє вихованнячко!

Накочувалася на нього несосвітенна втома.

– Піду лягти, добраніч, – обернувся й рушив.

Ні з того ні з сього сіпонула його за рукав:

– А вечеряти?

– Не хочу, – відказав і... зазирив сікача, якого вона весь час ховала за плечима. Підносила його вище, вище... Не йняв віри, що вдарить.

Уночі проти понеділка зачинилася в кухні та із зайвою ревністю мила-чистила все, що наверхулося на очі. Се її дивним дивом заспокоювало.

Прага, Чехія.

Перекладено за: Šabach Petr. Království za story. Euromedia Group – Odeon, Praha. – 2012.

Петр Шабач

Петр Шабач – чеський письменник, відомий своїми гумористичними романами і повістями. Народився 23 серпня 1951 року у Празі. Його батько був професійним військовим. Шабач з 1966 року навчався у Середній бібліотечній школі (СКШ), після 1 року був переведений до гімназії, з якої був виключений в 1969 році, і був прийнятий назад до СКШ, яку закінчив у 1974 році. Вивчав заочно культурологію на Філософському факультеті Карлового університету. У 1974–1987 роках змінював різні професії (нічного сторожа, методист Будинку культури тощо). Нині викладає в Літературній академії (Приватна вища школа Йозефа Шкворецького в Празі). Петр Шабач є членом неформальної корчмарської спільноти «Злата Прага», заснованої у 60-х роках ХХ століття, основні члени якої походять з мікрорайону Дейвіце. Від 1975 року публікує оповідання в журналах (інколи і публіцистику в журналах «Млада фронта» («Молодий фронт»), «Праце» («Праця»), «Творба» («Творчість»), «Кмен» («Плем'я»), «Культурні розвой» («Культурний розвиток») та ін. Незабаром стає частіше писати новели, які часто подаються як послідовність суб-історій; текст при цьому базується на анекдотах чи історіях із корчми, пов'язаність між ними може бути дуже відносною («П'яні банани»). Творчість Шабача характеризується автобіографічністю, пов'язаністю із соціально-політичною ситуацією 50-х років, поряд із повсякденною реальністю й периферійністю («Як потопити Австралію» 1986, «Лайно горить» 1994, «Бабусі» 1998 тощо). Перехід до більш компактної форми й серйознішого нарису відзначається у «Особливій проблемі Френсіса С.» (1996). За новелою «Літа шакалів» (1993) був знятий однойменний музичний фільм (режисер Ян Гржебейк). Екранізація у 1999 році книги «Лайно горить» під назвою «Пелішки» («Кубло») стала одним із кращих чеських фільмів останніх років. Також на стрічку були поставлені «Пупендо» (2003), «У мене – добре» (2008) та «Посвідчення громадянина» (2010). Книги Шабача видає переважно видавництво «Пасака». На київському «Книжковому арсеналі» у квітні цього року був представлений український переклад книги «Лайно горить» (видавництво «Темпора», переклад Тетяни Окопної). У збірці «Королівство – за розповідь» 2012 року розміщено шість оповідань. З типовим жартівливим поглядом автора герої опиняються у незвичайних, часто гротескних ситуаціях, які, зрештою, стають ключовими подіями в їхньому житті: відбувається це як у власному будинку, у тиші різдвяних засніжених вулиць або навіть у монгольській юрті. В оповіданні «Неділя» автор зображає болісний кінець зовні нібито упорядкованого, ідилічного шлюбу. Оповідання вийшло у 2005 році в аудіоформаті – її для Чеського радіо прочитала режисерка Гана Кофранкова, та тоді ж опубліковане у збірці різних авторів «Я вже тебе не кохаю» видавництва «Лістен».

У СВОЇХ КНИЖКАХ Я СУШУ КВІТИ...

ТЕКСТ: Микита ЧЕРНИШЕНКО

Микита Чернишенко народився 5. 8. 1996 у Харкові. Після закінчення школи думав вступати чи до харківського університету імені В. Н. Каразіна на журналістику, чи до академії Ярослава Мудрого. До першого навчального закладу не поталанило вступити, а до другого вчасно зрозумів, що юриспруденція – «не своє». Восени 2013 року приїхав до Праги, аби навчатися. З 2014 року – студент Філософського факультету Карлового університету, філологія, спеціалізація – україністика. Українською почав писати нещодавно. Запропоновані оповідання, власне, і є першими україномовними спробами, опублікувати які у «Порогах» запропонувала викладачка Тетяна Свердан.

Добра ціль

Я відсунув від себе келиха до середини подряпаного дерев'яного столу, подивився спочатку на одного, потім на іншого і запитав: а хтось із вас стріляв колись, стріляв зі справжньої бойової зброї? Вони замовкли. Ну, хіба що у тирі й з «воздушки», – відповів перший. А я, – кажу, – стріляв, зі справжньої, це щось зовсім інше.

Ця важка заліззяка тягне руку до землі, коли береш її вперше, вона обпікає шкіру своєю холодністю, потім звикаєш. Той чоловіча, інструктор, чи як його ще назвати, який мені розповідав і показував, казав дуже серйозно, суворо: ти маєш ставитися до пістолета з повагою, завжди пам'ятати про ті правила, які я тобі розповів. Його важкий голос гулко лунав порожнім приміщенням.

Передавши мені обойму, він сказав: заряджай, потім – надягай навушники. Зарядив. Підняв. Намагаюся цілитись. Ти не поспішай, – каже він, – не поспішай, дихай легко, не затримуй повітря у легенях, як будеш готовий – повільно і м'яко, не поспішаючи, тисни на курок. Чорний шматок металу тягне руки донизу, таке відчуття, що тягне усе тіло. Я торкнув-

ся холодного курка – пружкий. Не як в іграшковій зброї. Цілюся. Розумію, що натиснути на курок не легко. Вагаюся. Щось стримує. Через недостатнє освітлення цілитися важче. Це зброя, вона для вбивств, – лунав голос Івана у мене в голові, з нею потрібно правильно поводитись. Правильно. Поводитись. Убивати. Зброя. Правильно. Поводитись. Постріл, руки підірвалися угору, гільза відскочила убік. Непогано, бігме непогано, особливо як для першого пострілу, – каже Іван, – спробуй ще раз.

Даючи мені наступну обойму, він каже, точніше наполягає, серйозно так: ти швидше тепер стріляй. Із іграшкової зброї, – думаю, – можна стріляти, як у бойовиках – швидко, не думаючи. Тут так не вийде. Сама вага зброї змушує не поспішати, розмірковувати. Ця вага стримує. Вага не лише фізична, але і якась моральна. Швидше, – кричить він, – швидше. Кричить так, що його чутно у всій залі, чуто навіть мені – у навушниках. Усі кулі випущені. Напружена хвилина мовчання. Іван вглядається у далеч. Молодець, каже, тільки деякі кулі в тебе чомусь летіли ліворуч,

тримай зброю рівніше. Я подивився в далеч, потім на чорну заліззяку і тільки повторив: рівніше.

Вистрілюй останні, – каже Іван, – набоями заряджає магазин і повертає його мені, – стріляй, на цьому сьогодні закінчимо. Пістолет вже не здається таким важким, я майже звик до відбою.

Якщо правильно рахую, то в мене залишилась одна куля. Постріл. Тепла гільза відлетіла мені у щок, ужалала. Потерши вражене місце рукою, я опустив зброю і поклав її. Іван стояв спершись на стіл обома руками, спочатку дивився вперед, потім опустив очі й почав роздивлятися гільзи і кулі на столі. Вже десь з-поза своєї спини я почув його голос, який раніше був на одному рівні зі мною: добре, молодець! Він підійшов до телефону, який висів на стіні. Приклавши слухавку до вуха, деякий час мовчав, вдивляючись чи то в підлогу, чи то на свої військові чоботи, потім раптово ожив. «Так. Так, все гаразд, – каже, а потім зніяковіло додає, – ви... тільки тіла приборіть, нових можете привести. Але трішки пізніше. Дякую».

Композитор під ногами

Коли декілька місяців тому я переїхав з гуртожитку до нового помешкання – квартира майже у центрі Праги, – я був досить щасливий. І дім гарний, і розташування зручне. Власниками будівлі були італійці, а їм би лише гроші отримувати – дім був найзабудьованішим в околиці. Ще першого дня я помітив над дверима римські числа: «Мабуть, – подумав, – рік будівництва». Але чисел я тоді не розібрав, на деякий час вони залишалися для мене загадкою. Потім якось, курячи перед входом у дім, я підняв голову і знову почав рахувати. Цифри склалися у 1888 рік. Досить старий дім, – подумав я. Що може статися з будівлею за цей час? Окрім того, що її куплять італійці?.. Чи пов'язана вона з тим, що є довкола неї?.. Що вона «бачила» за своє життя?..

У Празі багато бруку. Дуже багато. Суцільний брук. Через це деякі дівчата не взувають підборів, а після дощу може бути небезпечно пересуватись – ковзко. У центрі міста, під будинками, серед

дрібнішого бруку часто трапляються такі золоті чи, точніше, бронзові бруківки. Якщо присісти і придивитись, то на них легко можна розібрати написи. Там написані імена і ще щось – залежить від життєвої історії. Я, відверто кажучи, ніколи не придивлявся, ігнорував їх. Тобто, так, вони є, але чомусь не цікавило що то і чому воно там є.

Під нашим будинком дві такі бронзові бруківки. Днями, тижнями проходив і дивився на них, не помічаючи, хоча вони так і просилися мені до очей. Щось змушувало мене пройти, зайти у під'їзд і одразу забути про камінчики, що сяють. Дивним чином це «щось» вдарило мене по голові сьогодні, таке стається: робиш незвичні тобі речі, не можеш пояснити чому і для чого – просто робиш. Я не зайшов до під'їзду одразу, навіть дверей не торкнувся. Зупинився, подивився на золоту бруківку. Чоловік та жінка. Померли у часи Другої світової війни у концентраційних таборах. Її схопили пізніше, але вона померла

раніше від нього на два місяці і тринадцять днів. Його звали Гідеон Кляйн. Хто він?

Він був композитором, наскільки відомим, я не знаю. Читаю про нього ту скупу інформацію, що є в інтернеті. Потім шукаю його музику. Тиша. На сцені два скрипалі й віолончелістка. Дослухаю. Тиша.

Я ніколи не слухав багато класичної музики. Вона мені цікава, але я не цікавлюся нею. Когось із гігантів я чув, але не більше. Музика пана Кляйна... що це? Це воєнні ножі, це вила, чистий неспокій, передчуття чогось недоброго. Ця музики бере тебе й кидає об стіни, ріже тупими ножами, коле вилами, вселяє сум'яття, тривогу, хочеться встати і спокійно, не подаючи вигляду, тікати, тікати... Швидше, сходи, поручні, майже падаєш, але вдаєш, що це нічого. Швидше, швидше. Тиша.

Сьогодні третє грудня, Гідеон Кляйн народився шостого 1919. Помер 27 січня 1945. Часи окупації завершили його кар'єру піаніста і композитора, останні рази грав під псевдонімом.

Це не страшно

Вулички, маленькі вулички Праги. Старі, брудні від туристів чи недбалих мешканців, потужні бруком. Цікаво: він такий старий, як і ці вулиці? Багатолітні будинки, у яких що тільки не розміщено – від італійських ресторанів до втаємничених барів, де наливають абсент офіціанти в темно-червоних костюмах. Там, кажуть, можна і душу продати, за необачливістю, звісно. Я ходив цим містом і щось шукав. Чи загубив я щось? Так, мабуть. Інакше б нічого не шукав. Але що я загубив, чого не вистачає для спокою? Мені здається: я загубив самого себе, і вже не пам’ятаю: хто я чи що я. Може, коли знайду себе, то зрозумію? Я ховаюся у різних барах – старих і пошарпаних, все, що їм залишається, це міняти власників і вивіски. Шукаю щось поміж постатей барменів, між пляшок на старих дерев’яних полицях. Шукаю мовчазного розуміння в очах людей, які мені наливають, коли сиджу за столітніми барними стійками. А під закриття закладів пропоную їм випити зі мною. Мій день схожий на листопад списаного паперу. Довкола окремі слова, щось складається у речення, якесь слово може збудити спогади, почуття, але цілісної картини не вимальовується. Я прокидаюсь на стільці, лицем у паперах, поміж

Білий крук

У мене було відчуття, що я можу неправильно її торкнутися: не ніжно, грубо подразнити її шкіру, від чого вона вся розсиплеться. Кожний дотик я робив обережно, наче боявся щось зламати, невмілим рухом щось пошкодити. Дивувався, наскільки її шкіра м’яка, які в неї тендітні ключиці, м’які й ніжні пальці. Я божеволію від її ніг, ладен годинами робити їй масаж і роздвлятися її плечі. Вона посміхається, сором’язливо дивлячись кудись униз, прибирає волосся за вухо – це як постріл: мій спокійний світ перевертається, щось б’є всередині, розривається, вона дивиться мені в очі, і цей ромовий колір п’янить мене до одуріння. Її ніжні губи – як вогняний вибух посеред захмареного неба вночі. Я боязко торкаюся її щок, проводжу пальцем по губах, минаю підборіддя, шию... лагідно цілую її, приємно обпикаюся. Ці шалені ключиці здаються мені такими крихкими... вони справді про неї багато кажуть... Ти тонеш у її розмовах, вслуховуєшся у кожне слово, ігноруючи усе довкола.

безлічі ручок та пари олівців. Щось читаю за горням учорашнього чаю, що був зварений у кавоварці, яку вже добу ніхто не вимикав, тож чорний, як кава, чай ще гарячий. Далі йду десь, б’ючи свої коліна об сходи, а носачи туфлів – об брук. Ходжу від книжкового до книжкового, продивляюсь тексти різними мовами, шукаю словники, вірші Теннісона і перші оповідання Хемінгуея, перебираю у різних антикварних магазинах старі платівки, видивляючись семпли і сингли; у магазині японського вінілу мене зустрічає веселий старий, що одразу показує мені ту і цю платівки, намагається мене підбити до купівлі Зеппелінів – але надто дорого, – зрозумівши, що я сьогодні найбільш пасивний покупець, облишає мене, вказуючи наостанок на платівку гурту Проккол Харум. Яюсь плетуся додому, бруківка, галасливі туристи, що суцільним живим організмом рухаються, дихають і намагаються зачавити ті неприродні частинки, що є серед них – як я, як місцеві чехи; я тікаю, кортихаюся про себе, продираючись крізь натовп. Зупиняюся біля дому Фауста. Кажуть, що цей дім проклятий, він і горів, і бомби у нього потрапляли. Вночі у це прокляття

Трішки робиш із себе блазня, щоб тільки вона знову посміхнулась. Їй личить. Зараз кепкує, робить серйозне обличчя, але за мить уже знову сміється, а ти – з нею. Каже, що це ти зараз будеш лежати у снігу – у тому великому заметі. Лише з тобою, – відповідаю. Кидає в тебе снігом, а потім її губи обгортають твої, її гарячі руки залишають сліди на твоїх, її тепло залишається в тобі надовго. І ось ви знову у снігу, натягає шапку тобі на очі й біжить, мовляв: наздожени мене. Машини зупиняються... водії лаються... Хай собі лаються!.. Далі кав’ярня, чи кіно, чи, може, просто якесь кафе. Наші пальці переплетені, вона стискає мою руку дужче. І ще сильніше, коли ми підходимо до її дверей. Помалу відпускає мою руку, але не йде. Я, мабуть, так і залишився б, а ти йди спати, сам почекаю у під’їзді чи найближчому заметі, аби лише бути ближче до тебе, бачити світло у твоїх вікнах. Останнє – це її широко відкриті очі, що сяють, губи, що хочуть щось ска-

легко повірити. Навколо нікого немає, уся Карлова площа порожня, думаю: може, постукати у двері? Лише хто може відчинити? Сам доктор Фауст – божевільний алхімік, чи, може, висока постать у бездоганному костюмі, яка виявиться самим дияволом? Але ніхто не відчиняє, тиша знову заповнює увесь нічний простір. У своїх книжках я сушу квіти. Щось сам зібрав, якісь купив на одному проспекті. Навіщо? Знаєш, а це добре запитання. Коли я відправляю тобі листа, я туди влею одну чи дві квітки, колиш вони були яскраво-червоні, здається. А зараз пожовклі, такі, розумієш, осінні, приємні. Так, саме осінні, їхній колір чіпляє за душу. Ось дивлюся на ці пелюстки, що вміщуються на моєму пальці, і згадується осінь. Знаєш, різна осінь – коли я залишив усе у місті свого дитинства й опалого листа. Слухай, згадай фільм Кубрика «Сяйво» – продати душу за склянку... візьмеш це на себе? Цьому барменові, що увесь час мовчить, робить вигляд, що займається своїми справами? Я б не зміг. Мені часом здається, що душу проміняв на щось інше, заплутане, як ці вулиці, старе, як книги, значуще, як клятві семпли і сингли, правильне, що допомагає згадати, – як ці сухі квіти. Це ж не страшно, що вони вже сухі?

зати, але я все знаю: «Я тебе кохаю», – шепочемо одне одному. Цього ніхто не має знати. Знову цілую її останній раз; от би хто перевірів, що з моїми ногами, мабуть, вони зламані, що не йдуть від неї сьогодні, як і вчора, що вже півгодини на морозі стоїмо під дверима. «Скоро побачимось, – каже хтось із нас, – скоро, – лунає з посмішкою у відповідь». Я йду. Декілька кварталів під вуличними ліхтарями, кілька перехресть, де лопочуть на вітрі українські прапори, кілька вулиць, де снігу по коліна, вулиця, де були першого вечора, де потім бували часто, дім, що нас вабив своєю архітектурою, – і всюди заметіль, сніг, що летить і б’є в обличчя, що лягає на плечі, стає важче йти, чорне пальто втрачає свій колір, ноги занурюються у сніг глибше і глибше, біла завір’юха з’їдає мене, я розчиняюся, я – сніг, місто, вулиці й речі. Я – білий крук, але, як сніг розтане... я білий крук.

Край світу

Пам’ятаю: у мене дома була велика бібліотека. Купа книжок, які я не читав, про деякі дещо знав від батьків, щось знав про авторів. Тобто, що значить бібліотека? – у моїй кімнаті було дві шафи, згори донизу заставлені книжками. Книжки навіть були напхані в ящики. Чогось варто було позбутись, але руки в батьків на те не підіймались, вони їх любили. У дев’яностих мій батько трохи займався книжками: часом їздив до Москви, щось купував, віз в Україну на продаж, щось навіть видавав – дитячі книжки, наприклад. Завдяки тому, що він їздив і купував, і завдяки цінам того часу назбиралось у нас багато різних книжок. То було просто збірannya книжок: старих, що колиш читали в дитинстві, з думками, що то прочитаю і я, просто чогось класичного, що має у всіх бути, і, звісно, нових книжок, які вони хотіли прочитати. І ось у школі нам дали прочитати Дон Кіхота. З моєю викладачкою можна було не читати майже жодної книжки, вона добре розповідала і головне було – уважно її слухати. Хоча щось я таки читав, чи хоча й би починав. Десь високо на полиці в нас стояла збірка Сервантеса – бери і читай. Десь з десяток товстих книжок жовто-підшаного кольору, у тканині, приємні на дотик, кожна важка, з добрим, важким папером. Історію про Дон Кіхота я читати почав, але брехати не буду – не дочитав. Хоча, все ж таки щось мені запало до пам’яті. Коли ми переїхали на іншу квартиру, я навіть забрав перші три томи, думаю, що яюсь до них доберуся, все ж таки мені було цікаво, але того часу так і не настало.

Я не багато разів був у Іспанії. Яюсь був узимку у майже порожній Барселоні, раз – десь улітку на пляжах, і зараз. Цього літа мене зустріло багато вітрів і дощів. У таку погоду робити на пляжі нічого, у таку погоду навіть гарні іспанки, які мають звичку засмагати топлес, десь в іншому місці. Іспанія, кажуть, не дуже заможна країна. Я не знаю, як то насправді, ніколи не цікавився, та і не тямлю в тому нічого. Хоча з фінансами тут краще, ніж у Греції, яка виглядає, як велике, але неймовірно приємне селище, там можна і випити доброго вина, й поїсти простої домашньої їжі, а потім стояти по коліна у прохолодній морській воді, вдивляючись у далек. Так можна простояти аж до самого вечора. Потім небо вкривають зірки, а з моря віє прохолодний вітер.

Так от, Іспанія. Яка вона зараз? – я, виїхавши із сонячної частини, їду під похмурым небом до частини повної дощів, і, навпаки, – у сонце, а потім – знов у дощ. Іспанські поля кольору тієї книжки Сервантеса, яка навіть без читання передає настрій цієї країни, якщо її кинути з вікна машини вона загубиться, ляже на полі і стане його частиною, потім, можливо, в серпні чи восени, зберуть урожай і все – старих сторінок не стане назавжди, але Іспанія навіть тоді не пере-

стане бути жовтою і помаранчевою. Їду, дивлюся на ці безмежні поля, де-не-де стоять маленькі цегляні будиночки, мабуть, у них ще й досі хтось живе, наприклад живе там старий чоловік, лице його повністю в глибоких зморшках, очі завжди широко розплющені, лише на сонці трішки жмуриться, руки його сильні, сухі, а м’язи від того, що усе життя працював на полі, ще й досі міцні, як залізнi канати, що на морських судах. Мабуть, на його подвір’ї стоїть якась старенька автівка, якою він їздить до найближчого містечка біля моря за харчами чи іншими речами, там його знають, мабуть, поважають. Може, у цього чоловіка колись навіть був шанс переїхати до міста, але чомусь він відмовився.

Десь я проїжджав вітряки. Армії білих вітряків. Вони стоять собі величні, крутяться повільно, не поспішаючи, може здатися що вони просто лінуються. І ось стоїть самотній білий воїн, у своєму жовтогарячому полі він справжній воїн, уява вже малює трішки божевільного Дон Кіхота, що на своїй кволі кобилі несеться у бій, прибираючи сиве волосся з очей. Це буде той самий бій, заради якого вітряк став так осторожний від інших, від своїх білих братів. Можливо, то буде останній бій пана Кіхота, але він їде швидше, швидше, б’є свою кобилу, яка знаходить останні сили, ще швидше, швидше, вона знаходить, бо розуміє... Якщо б мені раніше сказали, що є різниця прямо на кордоні між Францією та Іспанією, я б не повірив. Але є. Перетинаєш уявний кордон, де є тільки позначка біля дороги, і все – помічаєш, як Франція починає з’їдати жовту країну полів – Іспанія. Одразу щось зелене лізе до очей, якісь кущі, дерева, і їх більшає. Не здивуюсь, якщо побачу поля зеленого винограду. Насправді я доїхав до дивного місця. Це як край світу, це мені і Францію вже не сильно нагадає. По обидва боки – канали, сам я їхав вузькою побитою дорогою. Де не було каналів, лежала коричнева глина, вона була сухою і потрісканою. Чимось усе це нагадувало пустелю, воно і було би так, якщо б не канали. Я вирішив звернути на якусь маленьку доріжку, десь за півкілометра побачив великий жовтий будинок, чимось схожий на готель. Хотілося просто подивитись ближче на вицвілу садибу посеред пустелі. Біля будівлі нікого не було, лише дві брудні від пилу машини. Не літня погода, себто не спекотно так, що нема чим дихати. Просто тепло, приємно. Підпалюючи сигарету, побачив вдалині якогось чоловіка. Не знаю чому, але він був повністю голий, лише на ногах мав капці. Дивно, думаю, серед пустелі, десь на краю землі голий чоловік неспішно кудись їде. Але потім, за півхвилини, десь з-за готелю вийшла така сама гола пара пенсійного віку. Вони йшли до машини, що, до речі, була біля моєї. Не ввігнавши й половини маленького вбивці

в себе, кинув його на землю, загасивши ногою, і поїхав кудись далі. Хоча сил і бажання довго кудись керувати не було.

Я миг розгледіти якісь маленькі затоки, у яких були дивні споруди, якісь чоловіки коло них ходили й щось робили. Що то є? Але не встиг я далеко від них від’їхати, як помітив ще один маленький схил. Спустившись, я побачив арéal, повністю заставлений машинами й автобусами: транспорту було безліч. А зліва був ряд якихось будок, виглядали вони, особливо здалеку, як транспортні контейнери. Але то було щось на кшталт кафе, закусочні, щось таке. Залишивши машину, відкрив для себе, що в усіх цих закладах продавали устриці й інші мушлі. Деякі мушлятники були зачинені. До кількох я зазирнув, жодної різниці не побачив між асортиментом, лише «вигідні» пропозиції відрізнялися. Сів у закладі, що був рівно посередині. Там нікого не було, у приміщенні підлога була дуже вологою, стояли басейни з мушлями, а на горі були пляшки з вином; прості, білі столи й стільці стояли зовні. За хвилину до мене підійшов старий француз. Хоча, мабуть, не був він старим – років під п’ятдесят, але лице засмагле, кольору глини, худе, все у зморшках, на собі мав синій фартух, а на ногах – рибальські чоботи. Вітається спочатку французькою, потім англійською, дає мені меню, що складалося з одного папірця і написів лише з одного боку, і залишає мене самого. Щось подивився я на той папір – нічого не зрозумів. Потім почав порівнювати назви басейнів і написи у меню, зрозумів, що й до чого, де яка мушля, де який розмір устриці. Рибалка повертається, хоче дізнатися, що все ж я вибрав, я вказав йому пальцем, він одразу повернувся, збирався вже йти, але я його покликав. Запитую англійською, чи є у вас вино. Його очі кажуть мені, що він мене не розуміє, може від того, що далеко не тверезий, я повторюю: вино. Ах, усміхається він, і киває головою. Вирішив спробувати запитати яке, але він мене не зрозумів і почав кудись вказувати пальцем, мовляв, дивись. Я зайшов у середину, де одразу промочив своє взуття, він вказував на полиці, що були над басейнами. А там було лише одне біле, у ряд стояло біля десяти однакових пляшок. Добре, кажу й киваю йому головою. Вино бродить у голові, настає суцільна вивільненість, прохолодний вітер дує з вікна. Цікаво виходить, думаю я, лежачи на задньому сидінні свого авто, людина знає лише французьку, числа теж знає лише цією мовою, мабуть знає декілька слів англійською, але не більше. А сам за день обслуговує безліч людей, безліч туристів, яких сюди возять автобусами, і нічого. Дивлюся на нього, і мені здається, що йому добре, він нічим не переймається, багато посміхається. Ось так мабуть і живуть на краю світу – вирощують собі мушлі, п’ють простеньке біле вино, гріються на сонці. Усе...

Святий Павло та зламані кості Там, на горі

Remember when those sweet memories
Used to soothe us, used to make us smile
(St. Paul @ The Broken Bones)

Переді мною стояв товстий чоловік у сірому костюмі. Він простяг уперед руки і поправив запонки на білій сорочці. «Соул – каже він, – зламає тебе, змусить згадати все найсолідніше і найболючіше. Ха-ха, – сміється, закинувши голову, голосно і дзвінко. – Соул надихає, від нього ти починаєш рухатися, спочатку сором'язливо відбиваючи ритм ногою, а за декілька секунд ти танцюєш – під нього танцюєш ти і твоє життя. Під нього ти можеш плакати, хапатися рукою за поранене серце. Згадати ту саму дівчину, яку ти кохав, але не

міг бути з нею. Саме соул пошепки вкаже тобі на красу трагічності, красу життя. Так! Так, так, так! Ха-ха-ха!»

Зеленим полем пройшовся вітер, а з ним колір трави змінився на осінній, випалений спекотними буднями літа, розпаленим сонцем. Вітер став холоднішим, але в ньому однаково залишилося щось літнє. Хтось позаду поклав мені на плече руку. Я озирнувся і почав роздивлятися силует. Коли сонце припинило сліпити очі, я почав впізнавати, хто був переді мною. Цей фіолетовий костюм я впізнав одразу. У повний зріст проти мене стояв Джеймс Браун. Він широко посміхнувся і засміявся. Потім нахилився до мене і, дивлячись

мені в очі, тихо, майже пошепки, почав співати: «This is a man's world, this is a man's world. But it wouldn't be nothing, nothing without a woman or a girl». Згодом кожне слово лунало голосніше, голосніше, воно різало, від нього гоїлися старі рани. Слова підхопив Павло. Усі кохання пробігали, як фільмові кадри, і згадувалось оте справжнє, та мала дівчина з карими очима, перша зустріч на пероні, обійми, цілунки, дотики...

«Це життя, – кричить Павло, – Це, це життя! Соул, – продовжує він, відбиваючи ритм на сцені, – протягне тебе через страждання і смуток, але й обдарує неймовірною радістю. Любов'ю до життя».

«Собака Павлова»

Є такий музичний гурт «Собака Павлова», тобто Pavlov's Dog. Крізь всю їхню музику проходять струнні, що нагадують мені колію: такі ж холодні, а колії – це шлях; і клавішні так легенько б'ють по легенях, спочатку не розумієш чому, помічаєш що затамував дихання, а очі вже майже сльозу пускають від вокалу, який коливає колії та струни.

Метро – я втомлений після навчання, декілька хвилин до восьмої вечора. Ще півхвилини тому я боявся, що не встигну на цей перон, на цю станцію вчасно. Чи встигає? – Не знаю. Годинник підказує, що так. Остаточне рішення залишається за часом. Вона зараз має їхати з художньої школи, це її станція, але може вийти і на іншій. Що якщо так, може я марно тут стою? Перший сіро-синій батон зупиняється, голосні двері відчиняються, течія людей. Нікого. Хвилина до восьмої. Другий. Ну, тишу тро-

хи себе, ще ж не восьма, вона не знає, що я тут, не дивно, може, взагалі не їде. Може. Позаду мене йдуть люди, хтось штовхаться, кудись, мабуть, поспішають, сіра хмара розчинилась – я знову один на пероні. А що я їй скажу? М-м, а? Привіт? І що далі? Романтичний фільм – цілунки і титри? Третій сіро-синій гад – де ти? маєш же бути, де, де, де? Нікого. Ловлю себе на думці, що можу ще багато часу так простояти, у голові грає одна пісня цієї Павлової Собаки, не, а! – Pavlov's Dog. Легенький стукіт по клавішах, навіть позитивний, початкова мелодія просто добра, легка, але слова вже несуть у собі якесь напруження, музика майже зупиняється. Це пісня «Валькірія»... духові і слова «Поверни мені ці старі дні. Поверни». Новий брудний потяг. Ну ж бо! голос надривається, і з ним очікування моє посилюється, очі бігають по людях – нікого, нікого, нікого...

Нікого. Ти розумієш, м-м, нікого, на годинник навіть не дивись. Скільки ще будеш стояти? Але, щось тримає, може у наступному? Ти так думаєш кожного разу, коли її не знаходиш серед натовпу, скільки ще, га? Іди додому, лягай спати... Хто ти їй, чорт забирай, чого ти тут стоїш, на що, до дідька, чекаєш? Дива не буде! Але стій, тихіше, дивись, потяг!!! Струни розрізають тишу. Щось усередині майже благає: де ти, де твої карі очі і кіпи паперу, просякні фарбами?

Вона вийшла рівно навпроти мене, стояла одразу біля дверей. Побачила мене й застигла, дивлюсь: здивована, як мала дитина, посміхається, сам до неї – обіймаю. Навіщо? Питає, чи давно я тут чекаю і як взагалі знав, що вона вийде тут, бо ж хотіла їхати станцію далі. Не знаю, кажу, а просто чекав.

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. № 4/2015, рік XXIII: спеціальний тематичний літературний випуск. Підписано до друку 2 травня 2015 року. Ел. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/. Номер готували: Богдан Райчинець, Олексій Сеvрук, Тетяна Окопна, Марія Сеvрук, Микола Шатилів, Тетяна Свєрдан, Микита Чернишенко, Олекса Лівінський (на громадських засадах). Художнє оформлення та верстка: Тереза Мелєнова, Мартіна Донатова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: г. о. Українська ініціатива в ЧР, ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР, uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Тел.: +420221419821. Ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. Реєстрація: МК ЧР/7044. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – práh domu, říční práh. Č. 4/2015, ročník XXIII: speciální tematické literární číslo. Uzávěrka: 2. května 2015. E-mail: porohy@seznam.cz. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec, Alex (Oleksij) Sevruc, Tetana Okopna, Marie Sevrucová, Mykola Šatyliv, Tefana Sverdan, Mykyta Černyšenko, Oleksa Livinsky (dobrovolně). Grafika: Tereza Melenová, Martina Donátová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: o.s. Ukrajinská Iniciativa v ČR, DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR, uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz. www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800, registrační číslo: MK ČR/7044.

Часопис «Пороги» | Časopis Porohy

видається вже 23 роки | vychází již 23 let

інформує про життя громади у Чехії |
informuje o životě ukrajinské komunity v ČR

розповідає про цікавих людей |
vypráví o zajímavých lidech

допомагає мігрантам |
pomáhá migrantům

не забуває про Батьківщину |
nezapomíná na vlast

є серйозним, але й... |
je seriózní, ale také...

...жартує, співає, грає і танцює
žertuje, zpívá, hraje a tančí

Читайте «Пороги», вони – Ваші! |
Čtěte Porohy, jsou Vaše!

